

НЕШЧАНИК

ЧАСОПИС ЗА ИСТОРИОГРАФИЈУ, АРХИВИСТИКУ
И ХУМАНИСТИЧКЕ НАУКЕ ♦ ГОДИНА X ♦ БРОЈ 10 ♦ 2012

10

- ◆ ВЕК БАЛКАНСКИХ РАТОВА
- ◆ ИСТОРИЈСКИ ДОГАЂАЈИ, ГОДИШЊИЦЕ, ЛИЧНОСТИ, ТЕМЕ
- ◆ ДУХОВНА И КУЛТУРНА ИСТОРИЈА
- ◆ ПРАВНЕ НАУКЕ КРОЗ ИСТОРИЈУ И ВРЕМЕ
- ◆ КРОЗ ФОНДОВЕ И ЗБИРКЕ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА НИШ

· П Е Ш Ч А Н И К ·

Часопис за историографију, архивистику и хуманистичке науке

Издавач: Историјски архив Ниш

Главни и одговорни уредник: Иванка Станчевски

Уредник : Иванка Станчевски

Редакција : др Зоран Ђорђевић, ред. професор · др Миомира Костић, редовна професорка · др Наталија Јовановић, ванредна професорка · мр Радоје Костић · Љиљана Ђуровић · Миљана Ђорђевић

Рецензенти: проф. др Миомира Костић, проф. др Наталија Јовановић, проф. др Зоран Ђорђевић, мр Радоје Костић

Технички уредник : Братислав Сретић

Лектор : Миљана Ђорђевић

Лектори енглеског језика: Даница Милошевић, Јелена Јовићевић

Компјутерска обрада : Срђан Павловић

Ликовно решење насловне стране : Славољуб Станковић

Штампа : Пунта, Ниш

Тираж : 300 примерака

ISSN 1451-6373

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ НИШ

П Е Ш Ч А Н И К   X

Часопис за историографију, архивистику
и хуманистичке науке

•

НИШ • 2012 •

HISTORICAL ARCHIVE NIS

SANDGLASS X

Magazine for historiography, archivistics and
humanistic sciences

NIS • 2012 •

САДРЖАЈ / CONTENTS /

БЕК БАЛКАНСКИХ РАТОВА A CENTURY OF BALKAN WARS

мр Радоје Костић / Radoje Kostić, M.A.

- Моравска дивизија првог позива у Првом балканском рату 18
Morava Division of the First Call in the First Balkan War 37

Надежда Костић / Nadežda Kostić

- Балкански ратови - сећања Јанаћка М. Аранђеловића 39
Balkan Wars – Memories of Janačko M. Arandelović 50

Алберт Бушнел Харт / Albert Bušnel Hart

- Србија у рату –
преводиоца и приређивач са коментарима Зоран Живковић 52

Мирослав Видосављевић / Miroslav Vidosavljević

- Призрен – прве године слободе 1912-1915. 61
Prizren – First Years of Liberty 1912-1915 77

ИСТОРИЈСКИ ДОГАЂАЈИ, ГОДИШЊИЦЕ, ЛИЧНОСТИ, ТЕМЕ HISTORICAL EVENTS, ANNIVERSARIES, PERSONS, TOPICS

мр Милош Марсенић / Miloš Marsenić, M.A.

- Ослобођење Ниша од отоманске власти
(135 година од ослобођења Ниша 1877/78). 78
Liberation of Niš from the Ottoman Authorities
(135 years from the Liberation of Niš 1877/78). 97

Милорад Јовановић / Milorad Jovanović

- Православна браћа 99
Orthodox Brothers 102

Бобан Јанковић / Boban Janković

- Записи из самица - поруке за будућност
(седам деценија пробоја логора на Црвеном крсту у Нишу) 103
Records from the Cells – Messages for the Future
(Seven Decades from the Crveni Krst Niš Concentration Camp Breakthrough) 111

Небојша Озимић / Nebojša Ozimić

Хапшење угледних Нишлија октобра 1941. године.....	112
Arrest of Respectable Niš Citizens in October 1941	120

**ДУХОВНА И КУЛТУРНА ИСТОРИЈА
SPIRITUAL AND CULTURAL HISTORY**

мр Радоје Костић / Radoje Kostić, M.A.

Прилози за историју Топличке епископије – цркве и свештенство	121
Contributions to the History of Toplica Episcopacy – Churches and Clergy	142

Миљана Ђорђевић / Miljana Đorđević

„Као дете које пева у мраку“ • Сокобањски дани Иве Андрића	143
„As a child singing in the dark“ • Sokobanja Days of Ivo Andrić	151

Ирена Сретић и Марина Цветковић / Irena Srećić i Marina Cvetković

Надежда Петровић – сликарка и добровољна болничарка српске војске ...	153
Nadežda Petrović – An Artist and a Volunteer Nurse in the Serbian Army	169

Светомир Ђурбабић / Svetomir Đurbabić

Нишки странци - дошли и остали	170
Niš Foreigners Who Came and Stayed	187

Милан Ранђеловић / Milan Ranđelović

Ислахана у Нишу	189
Islahana in Niš	200

Милена Жикић / Milena Žikić

Школство у Нишу после Првог светског рата	
- извештај школског надзорника	201
School System in Niš After the First World War	
- The Report of the School Supervisor	211

**ПРАВНЕ НАУКЕ КРОЗ ИСТОРИЈУ И ВРЕМЕ
LEGAL SCIENCE THROUGH HISTORY AND TIME**

проф. др Небојша Ранђеловић / Nebojša Ranđelović, LL.D.

Народна скупштина и законодавна власт у Кнежевини Србији 1858-1868. 214	
National Assembly and Legislative Power	
in the Principality of Serbia 1858-1868.	221

Дарко Димовски / Darko Dimovski

Кривично законодавство Кнежевине и Краљевине Србије	223
Criminal Legislation in the Principality and the Kingdom of Serbia	231

проф. др Миомира Костић, Александар Михајловић /
Miomira Kostić, LL.D., Aleksandar Mihajlović

Поротно суђење у Србији - традиција дуга 140 година	234
Assize Trial in Serbia – 140-year-old Tradition	241

проф. др Драган Јовашевић / Dragan Jovašević, LL.D.

Пореска утаја у историјским правним споменицима	244
Tax Evasion in Historical Legal Documents	258

Ана Јовашевић / Ана Jovašević

Положај задужбина и фондација у правном систему Србије	259
The Status of Endowments and Foundations in the Legal System of Serbia	271

КРОЗ ФОНДОВЕ И ЗБИРКЕ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА НИШ

- ИЗ РАДА АРХИВА -

THROUGH FUNDS AND COLLECTIONS

OF THE HISTORICAL ARCHIVES NIŠ

- FROM THE ARCHIVES WORK -

Ивана Јовановић / Ivana Jovanović

Исламска верска заједница у Нишу 1878-1951. године	272
Islamic Religious Community in Niš from 1878 to 1951	285

Љиљана Ђуровић / Ljiljana Đurović

Сређивање архивске грађе Епархије нишке	286
Arranging Archival Material of Niš Eparchy	292

Стојанка Бојовић / Stojanka Bojović

Служба заштите Историјског архива Ниш – искуства у вредновању архивске грађе и излучивању безвредног регистратурског материјала	293
Protection Office of Historical Archives Niš – Experience in Evaluation of Archive Material and Extraction of Worthless Registration Material	304

ПОРОТНО СУЂЕЊЕ У СРБИЈИ (ТРАДИЦИЈА ДУГА 140 ГОДИНА)

Апстракт: У раду аутори су истакли основне поставке института пороте, нагласили разлику између пороте у грађанским и кривичним поступцима. Објаснили су, укратко, друштвене и политичке околности у Србији које су претходиле увођењу поротног суђења. Анализирали су основне постулате Закона о пороти из 1871. године, као и измене које су уследиле 1892. године.

Кључне речи: порота, Устав из 1869, Закон о пороти из 1871, Либерални устав из 1888, Закон о пороти из 1892.

Реч порота, историјски, означава законом установљену институцију, сачињену од групе особа – лаика у праву, који учествују у доношењу одлука у правним стварима, пред судом. Посебне карактеристике и овлашћења које имају чланови једне пороте различити су, од државе до државе, односно прописа и праксе у појединим државама. Ипак, оно што повезује та различита решења јесте услов да пороту чине лаици, грађани, насумице одабрани из најширег слоја становништва, окупљени за одређено суђење, о коме расправљају у тајности, доносе одлуку гласањем, коју саопштавају без давања разлога.¹

Почетак историјата настанка пороте, у литератури из области правне историје, обично се везује за средњовековну Енглеску. Пишући о држави и праву у Енглеској тога доба, Д. Николић наглашава да је Common Law изградио једну посебну установу, до тада непознату, под називом порота (jury), која ће од краја 12. века постати централна установа судског поступка. У том смислу, порота се примењивала у грађанским парницама (civil jury), као и у кривичном поступку (criminal jury), што ће „још више нагласити одвојеност поступка утврђивања чињеница од поступка о примени права на утврђено чињенично стање“.² Тако се функција пороте односи на утврђивање чињеница, она је „судија о чињеницама“, а професионални правник треба да примени право на утврђене чињенице, односно

* Редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу

** Студент основних академских студија Правног факултета Универзитета у Нишу

¹ Jury, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/308620/jury>, приступ: 22.2.2012.

² Николић, Д, *Историја права стари и средњи век*, СБЕН, Ниш, 2010, стр. 324.

он је „судија о праву“. Увођење поротног суђења утицало је на искорењивање судског двобоја, саклеветника, као и примене тортуре према учиниоцима. На настанак кривичне пороте утицала је круна, у 12. веку. Задатак двадесет тројице поротника, које су именovali шерифи у свакој грофовији, био је да суду пријављују сумњиве особе. У тој установи уочава се зачетак тзв. велике пороте, а из ње се издвојила тзв. мала порота, од дванаест чланова, која је имала функцију „да по свом најбољем уверењу пресуђује да ли је оптужени крив или није крив“.³

Околности у Србији које су претходиле доношењу Закона о пороти

У другој половини 19. века, Србија је била привредно неразвијена земља. Доминирало је рурално становништво, чак 90%, затим становништво које се бавило занатством 5-6%, а грађански слој је чинио 4-5% популације, попут: богатих трговаца, чиновника, интелигенције, занатлија и имућних сељака, „домаћина“, који су у својим срединама били утицајни. Ипак, крајем шездесетих година 19. века друштвено и политички најутицајнија била је бирократска интелигенција.

Кнез Михаило Обреновић је поверио нацрт за израду Устава председнику Апелационог суда Радивоју Милојковићу. Међутим, дана 29. маја 1868. године извршен је атентат на кнеза. Велика Народна скупштина одржана је у Топчидеру, 20. јуна 1868, када је одобрила проглашење малолетног Милана Обреновића за кнеза. Тада је одређено намесништво: Миливоје Блазнавац, Јован Ристић и Јован Гавриловић.

У Србији су се развиле две политичке струје: конзервативци и либерали. Конзервативци (Илија Гарашанин) су се залагали за ограничавање народне слободе у корист кнеза, за разлику од либерала (Јован Ристић) који су се залагали за шире политичке и грађанске слободе, сузбијање бирократске самовоље и умерену децентрализацију власти.⁴

Неколико месеци по убиству кнеза Михаила, Намесништво је приступило писању новог устава. Устав је донет 1869. године. У глави VII, под називом: „О судовима“, у чл. 117. по први пут у Србији се одређује установа пороте, као и то да ће се она даље „законом уредити“.⁵ Тиме је порота постала уставна категорија, мада је, како то примећује Н. Ранђеловић, увођење поротног суђења „имало дугу предисторију у развоју српског правосуђа“.⁶

³ Ibid.

⁴ Видети: Кркљуш, Р., *Правна историја српског народа*, Прометеј, Нови Сад, 2002. године, стр. 266-268. Слично у: *Ustav Srbije od 1869. godine*, http://sh.wikipedia.org/wiki/Ustav_Srbije_od_1869._godine, приступ: 7.3.2012. године

⁵ Видети: Ранђеловић, Н., Тодоровић-Крстић, М., *Одабрани извори из државноправне историје јужнословенских народа*, Завод за уџбенике, Београд, 2009. година, стр. 188-189.

⁶ Видети о томе опширније: Ранђеловић, Н., *Историја права II Основи српске историје права*, „Свен“ Ниш, 2008., стр. 117-118; Бартуловић, Ж, Ранђеловић, Н., *Основи уставне историје југословенских народа*, „Свен“ Ниш, 2009, стр. 70.

Први српски Закон о пороти из 1871.

У Србији је први Закон о пороти донет 1871. године, од стране Намесништва. Закон је био објављен у Зборнику закона и уредаба, изданих у Књажеству Србији за 1871. годину, бр. 425/XXIV.⁷ Током процеса израде закона постојала је дилема да ли треба увести праву пороту, као у англосаксонским земљама или као мешовити суд, по угледу на немачки правосудни систем. Према првобитном пројекту закона била је предвиђена права порота, али се од тога одустало, те је уведен мешовити суд. Законописци су одустали од те идеје, зато што је у то доба било уврежено схватање да ће увођењем праве пороте бити увелико олакшан положај делинквената. Напротив, била је истакнута нека врста криминалнополитичке тежње да положај криминалаца треба да буде отежан, построжен, па ће увођење мешовитог, а не правог поротног суда, допринети искорењивању криминалитета „строгошћу кажњавања“.⁸

Већ на првој страни садржаја овога броја, уз Закон о пороти, стављена је фуснота, од стране редакције Зборника, с напоменом да је у чл. 40. овога закона, у Зборнику изостао превиђањем један став, и то последњи, који гласи: „За свако закључење судско, које би за оптуженога штетно било, потребно је најмање пет гласова“.

Закон има 56 чланова. Чланови су подељени у четири дела: „О избору поротника“, „О надлежности, саставу и раду поротних судова“, „О жалби на касациони суд“ и „Закључење“.

Први део, под називом: „О избору поротника“, садржи укупно 17 чланова (од чл. 1-17) којима се регулише поступак избора поротника. Поротник, према чл. 1. закона, може бити сваки српски грађанин, уз следеће услове: да је у време избора за пороту навршио тридесет година, да је пре тога у Србији стално живео бар пет година, и, да је плаћао најмање шест талира годишње редовног државног данка.

У закону је јасно прописано ко не може бити поротник: оно лице које служи код другог, било за плату или као издржавано лице (слуге, калфе); они који не уживају грађанска права; они који су некада били осуђени за кривична дела извршена из користољубља, као и у случајевима доношења ослобађајућих пресуда, услед недостатка доказа; они над којима се врши полицијски надзор, као и они који су под старатељством или стециштем или раде под туђом фирмом. Затим, законописац тога доба био је рестриктиван у смислу учешћа лица са инвалидитетом, односно оних „који не би могли вршити судску дужност због каквих телесних недостатака, као што су: слепи, глуви, неми или који не знају српски говорити“ (чл. 2). У закону се издвајају и лица која не могу бити поротници за време док траје њихов службени положај, као: државни министри,

---

⁷ Текст *Закона о пороти* постао је доступан ауторима захваљујући љубазности асистенткиње Миљане Тодоровић, са Катедре за историјскоправне науке Правног факултета Универзитета у Нишу.

⁸ Ранђеловић, Н., loc. cit.

судски и полицијски чиновници и правозаступници, свештеници, било које вероисповести и војници стајаће војске (чл. 3).

С друге стране, у случају да су испунили законске услове и били изабрани за поротнике, ипак се те дужности не морају примити следећи грађани: они који су навршили шездесету годину живота; државни и општински званичници и учитељи јавних школа, лекари и апотекари који немају помоћнике, јер свима њима природа њихове службе не дозвољава дуже одсуствовање; посланици народне скупштине, током читавог периода на који су изабрани, као и батаљонски командири и четовође народне војске (за разлику од оних службених положаја када се уопште не могу изабрати у поротнике, према чл. 3); затим, усред спречености због слабости и дуготрајне болести (чл. 4); као и онда када су лица била изабрана за поротнике у једној текућој години и најмање дванаест дана присуствовали суђењима, могу одбити да се приме те дужности за идућу годину (чл. 5).

Поротнике бирају општински одбори сваке године у новембру, за следећу годину (чл. 6). О изабраним поротницима општински суд прави списак са свим личним подацима и одмах га ставља на увид јавности (чл. 8). Избрани поротници, који мисле да се по закону не морају примити те дужности, као и други који налазе да је избором неког поротника повређен Закон о пороти, могу се жалити општинском одбору, у року од шест дана од окончања избора. Одбор може донети одлуке: да уважи жалбу и изабере другог поротника, или да не уважи жалбу, о чему ће обавестити жалиоца. Жалилац, незадовољан другостепеном одлуком одбора, може, по добијању одлуке, да упутити жалбу председнику надлежног окружног суда. Против одлуке председника окружног суда жалба није дозвољена (чл. 9).

Закон је прописивао и то да поротници имају право на надокнаду трошкова. Уколико се докаже кривица окривљеног, он ће сносити трошкове за поротнике, а уколико се кривица не докаже, трошкови су падали на терет села, варошице или вароши, у којима окривљени има место пребивалишта, а у случају да се то не може утврдити, трошкове ће сносити срез или варош, где је кривица учињена (чл. 10).

Поротнике за свако појединачно суђење бирао је председник суда. Да би се испоштовала равноправност учесника у кривичном поступку, председник је био обавезан да изабере четири поротника из општине у којој оптужени има место пребивалишта и четири из општине у којој је, по оптужници, кривица учињена (чл. 11). У случајевима када недостаје потребан број поротника (због изузећа, на пример), недостајући број узима се из оближњих општина (чл. 12). Закон је прописао и посебне услове уколико дође до тога да је више оптужених извршило кривично дело на више различитих места, као и у случају да је један оптужени извршио кривична дела на више места, а суди се у другом округу, тада се потребан број поротника састављао из места надлежности судећег суда или из оближњих општина (чл. 13-14).

Уколико поротник не дође на дужност у одређено време било је предвиђено кажњавање новчаном казном, по претходном саслушању поротника (чл. 15).

Заклетва поротника била је посебно предвиђена законом, па је њену важност, уколико поротник ступа на дужност по први пут, предочавао председник суда. Поротник се заклињао на јеванђеље, по законом сачињеном тексту заклетве (чл. 17).

Други део закона, под називом: „О надлежности, саставу и раду поротних судова“, садржи укупно 27 чланова (од чл. 18-45), којима се регулишу питања: надлежности, састава и рада поротних судова. Према одредбама Устава за Књажество Србију из 1869. године⁹ „за разбојништва, опасне крађе и паљевине завешће се постепено поротни судови, што ће се законом уредити“ (чл. 117. Устава). Управо се на ову одредбу Устава позива законописац Закона о пороти, те у чл. 18. прописује да ће поротни судови судити по чл. 117. Устава, без обзира да ли су дела извршена или само покушана. Потом се, у овом делу закона прописују одредбе којима се регулишу сва питања кривичнопроцесне природе, везана за вођење преткривичног и главног кривичног поступка. Било је предвиђено да се „за главни претрес и суђење свакога кривичног дела, које долази у надлежност поротног суда, узима по правилу четири поротника“ (чл. 27). На претресу и суђењу учествују тројица државних судија (чл. 29. ст. 1).

Трећи део закона, под називом: „О жалби на касациони суд“, садржи укупно 8 чланова (од чл. 46-53) и прописује одредбе које се односе на вођење другостепеног кривичног поступка, односно поступање вишег суда по жалби нижег суда. Противу пресуда и решења поротног суда жалба се изјављује само касационом суду.

У последњем делу закона, под називом: „Закључење“, налазе се 3 члана (од чл. 54-56), где се, садашњим правничким језиком посматрано, налазе прелазне и завршне одредбе закона. Наиме, у чл. 54. је прописано да се „сва кривична дела, која подлежу суђењу поротног суда, а затекну непресуђена код првостепених судова“ расправљају по правилима Закона о пороти. Закон је ступио на снагу 1. јануара 1872. године.

Нови Закон о пороти из 1892.

По доношењу Либералног устава из 1888. године нису наступиле законске околности које би утицале на промену статуса пороте у Србији. Наиме, у чл. 149. Устава било је прописано да се установа пороте „задржава“ и да „њезину надлежност одређује закон“.¹⁰ Ипак, извесне измене унете су у нови текст Закона о пороти из 1892. и 1895. године.¹¹

Закон о пороти из 1892. године има укупно 44 члана, распоређених у 7 делова.

Први део, под називом: „Установа поротног суда“ садржи 1 члан (чл. 1), који гласи: „Поред државних првостепених судова, постоји у Србији, у смислу

⁹ Видети: Ранђеловић, Н., Тодоровић-Крстић, М., loc. cit.

¹⁰ Видети: Ранђеловић, Н., Тодоровић-Крстић, М., op. cit. стр. 236.

¹¹ Ранђеловић, Н., op. cit. 123-124.

члана 149 Устава, за извесна кривична дела поротни суд. Поротни суд, у границама овога закона, суди по савести и личном уверењу“.

Други део, под називом: „Избор поротника“, садржи 7 чланова (чл. 2-8).

Трећи део, под називом: „Састав поротног суда“, садржи 3 члана (чл. 9-11). У том делу закона наступила је измена у односу на текст закона из 1871. године, тако да је сада предвиђено, у чл. 9, да у састав поротног суда улазе тројица државних судија и двојица поротника из народа. Поротнике бира провостепени суд коцком, и то: једног из општине одакле је оптужени и једног из општине на чијој је територији извршено кривично дело.

Четврти део, под називом: „Надлежност поротног суда“, садржи 8 чланова (чл. 12-19). Као новину, закон проширује надлежност поротног суда, осим на опасне крађе, разбојништва и паљевине, и на повреде или поништај туђих ствари, у вредности преко 100 динара (чл. 12. ст. 1. т. 4).

Пети део, под називом: „Извиђање у поротном суду“, садржи 15 чланова (чл. 20-34). С обзиром на то да је овим законом измењен састав поротног суда, предвиђена је и промена у начину доношења одлуке, по окончању главног претреса. Наиме, чл. 28. је прописао једну измену, у односу на претходни закон, по којој сада, при доношењу одлуке, прво гласа један поротник, затим један државни судија, онда други поротник, па други државни судија и на крају председник и председавајући судија.

Део шести, под називом: „О жалби“, садржи 6 чланова (чл. 35-40), у којима не постоје битне разлике у односу на претходна законска решења.

И, напоследку, део седми, под називом: „Закључна наређења“, садржи 4 члана (чл. 41-44). У чл. 44. ст. 1. закона прописано је да се овим законом укида Закон о пороти из 1871. године.

Следеће верзије Закона о пороти донете су 1895. и 1902. године. Закон из 1902. године донет је после доношења Устава из 1902. године. У Уставу из 1901. године судска власт регулисана је само чл. 87, који ни у једном ставу не прописује питања поротног суђења.

Резиме

Реч порота, историјски, оличава законом установљену институцију, сачињену од групе особа – лаика у праву, који учествују у доношењу одлука у правним стварима, пред судом. Почетак историјата настанка пороте, у литератури из области правне историје, обично се везује за Енглеску средњег века. Тада се порота примењивала у грађанским парницама (civil jury), као и у кривичном поступку (criminal jury).

У Србији је први Закон о пороти донет 1871. године, од стране Намесништва. Закон има 56 чланова. Чланови су подељени у четири дела: „О избору поротника“, „О надлежности, саставу и раду поротних судова“, „О жалби на касациони суд“ и „Закључење“. Према одредбама Устава за Књажество Србију из 1869. године „за разбојништва, опасне крађе и паљевине завешће се постепено поротни судови, што ће се законом уредити“ (чл. 117. Устава), па се

на ову одредбу Устава позива законописац Закона о пороти, те у чл. 18. прописује да ће поротни судови судити по чл. 117. Устава, без обзира да ли су дела извршена или само покушана. Било је предвиђено да се „за главни претрес и суђење свакога кривичног дела, које долази у надлежност поротног суда, узима по правилу четири поротника“ (чл. 27). На претресу и суђењу учествују тројица државних судија (чл. 29. ст. 1). По доношењу Либералног устава из 1888. године нису наступиле законске околности које би утицале на промену статуса пороте у Србији. Наиме, у чл. 149. Устава било је прописано да се установа пороте „задржава“ и да „њезину надлежност одређује закон“. Ипак, извесне измене унете су у нови текст Закона о пороти из 1892. и 1895. године.

Закон о пороти из 1892. године има укупно 44 члана, распоређених у 7 делова. Трећи део, под називом: „Састав поротног суда“, садржи 3 члана (чл. 9-11). У том делу закона наступила је измена у односу на текст закона из 1871. године, тако да је сада предвиђено, у чл. 9, да у састав поротног суда улазе тројица државних судија и двојица поротника из народа. Као новину, закон проширује надлежност поротног суда, осим на опасне крађе, разбојништва и паљевине, и на повреде или поништај туђих ствари, у вредности преко 100 динара (чл. 12. ст. 1. т. 4). Предвиђена је и промена у начину доношења одлуке, по окончању главног претреса, у чл. 28, по којој сада, при доношењу одлуке, прво гласа један поротник, затим један државни судија, онда други поротник, па други државни судија и на крају председник и председавајући судија.

Следеће верзије закона о пороти донете су 1895. и 1902. године. Закон из 1902. године донет је после доношења Устава из 1902. године. У Уставу из 1901. године судска власт регулисана је само чл. 87, који ни у једном ставу не прописује питања поротног суђења.

Summary

ASSIZE TRIAL IN SERBIA – 140-YEAR-OLD TRADITION

The term jury, historically, denotes a lawfully established institution, consisting of a group of persons-laymen in law, who participate in decision-making in legal matters, before the court. The historical beginning of the jury formation in the literature of legal history is usually associated with medieval England. Then, the jury was applied in civil law-suits (civil jury), as well as in a criminal proceedings (criminal jury).

In Serbia, the first Law on jury was passed in 1871 by the regency. The law has 56 acts. The acts are divided in four parts: "Juror election", "Jurisdiction, composition and work of assize courts", "Appeal to the cassation court" and "Conclusion". According to the provisions of the Constitution of the Principedom of Serbia from 1869, "for robbery, serious thefts and arson, assize courts will be gradually introduced, which will be regulated by the law" (article 117. of the Constitution), so the law-writer of the Law on jury refers to this provision of the Constitution, and in article 18. he provides that the assize courts will make judgments according to the article 117. of the Constitution, no matter if the deeds were done or just attempted. It was stipulated that for the "main inquest and trial for each criminal act, which comes under the jurisdiction of the assize court, four jurors are taken." (article 27.) During inquest and trial, three state judges take part (article 29, paragraph 1). Upon issuing the Liberal constitution from 1888, legal circumstances which would affect the status change of the jury in Serbia did not take place. Namely, in article 149. of the Constitution it was provided that the institution of the jury "is kept" and that "its jurisdiction is provided by the law". However, certain changes were introduced in the new text of the Law on jury from 1892 and 1895.

The Law on jury from 1892 has 44 articles in total, arranged in 7 sections. The third part, entitled "Composition of the assize court" contains 3 articles (art.9-11). In this part of the law a change was made in comparison with the original text of the Law from 1871, so that now in article 9. it is provided that the composition of the assize court includes three state judges and two jurors of the people. As a novelty, the law expands the jurisdiction of the assize court from serious thefts, robbery and arson to injury or invalidation of others property, with the value of 100 dinars or more (article 12., par.1, item 4). A change in decision making has also been provided for, on completion of the main inquest, in article 28. according to which, when making decisions, first one juror votes, then one state judge, then the second juror and the second judge and ultimately the foreman and the presiding judge.

The next versions on the Law on jury were brought in 1895 and 1902. The Law from 1902 was adopted after the adoption of the Constitution in 1902. In the Constitution from 1901, judicial power was regulated just by the article 87., which does not provide for the questions of assize trial in any paragraph.

---

* full professor, Faculty of Law, University of Niš

** student at the basic academic studies at the Faculty of Law, University of Niš